

Aldırmaz, M. (2018). Öğretmenlerin liderlik özelliklerinin belirlenmesi.
Liderlik Eğitimi Dergisi (ULED), 2 (2), 1-8

Geliş Tarihi: 06/04/2018

Kabul Tarihi: 06/06/2018

ÖĞRETMENLERİN LİDERLİK ÖZELLİKLERİNİN BELİRLENMESİ

Mehmet ALDIRMAZ**

ÖZET

Toplumların ve bireylerin yetişmesini sağlayan öğretmenlerin, liderlerin nasıl olması gerektiği ya da nasıl olabileceği ile ilgili lider kavramını ve liderlik özelliklerini en iyi şekilde tanımlayabilmesi kendi benliğinde özümsemesi gerekir ki kendinden sonra yetişenlerin ve yetiştirdiklerinin rol model aldıkları öğretmeninden etkilenecek lider olarak kendilerini yetiştirebilsinler. Bu çalışma öğretmenlerde hem liderlik konusunda farkındalık oluşturmak hem de liderlik özelliklerini saptamak amacıyla yapılmıştır. Bu araştırma çalışmasını gerçekleştiren nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu 2017-2018 eğitim-öğretim yılı içerisinde D. İli Y. ilçesindeki okullardan rasgele seçilen 25 öğretmen oluşturmaktadır. Çalışmada araştırmacı tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu uygulanmıştır. Görüşme formuna kaydedilen öğretmen cevaplarından elde edilen verilerin analizinde, betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Katılımcılar liderlik özelliklerine yönelik olarak insanları etkilediklerini belirtmelerine ve liderlik özelliklerini taşımasına rağmen lider olmadıklarını ifade etmişlerdir.

Anahtar Kavramlar: Liderlik, liderlik özellikleri, öğretmen.

DETERMINATION OF LEADERSHIP PROPERTIES OF TEACHERS

ABSTRACT

The best way to identify the leadership concept and leadership characteristics of the teachers, who enable communities and individuals to grow, should be assimilated in their own sense so that they can nurture themselves by being influenced by the teacher of their future generations and grow them as role models. This study aims to raise awareness of leadership and to determine leadership characteristics. Qualitative research method was used to carry out this research study. Working group of the research in 2017-2018 academic year there are 25 randomly chosen teachers from the schools in the district. In this study, a semi-structured interview form prepared by the researcher was applied. Descriptive analysis technique was used to analyze the data obtained from teacher responses recorded in interview form. The participants stated that they were not leaders, although they indicated that they were influencing people and that they were not leaders.

Key Words: Leadership, leadership features, teacher.

***Düzce Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Öğrencisi
mehmet.aldirmaz@hotmail.com*

1.PROBLEM DURUMU

Dünyada farklı özelliklere sahip birçok lider, özellikleri ile isminden bahsettirmektedir. Liderlerin birçoğunun fiziksel özellikleri birbirine benzemesine rağmen sergiledikleri davranışlar ve liderlik özellikleri birbirinden farklıdır. Özellikleri birbirinden farklı olmasına rağmen topluma kabulleri insanları etkileyebilecek özellikleri veya davranışları ile olmuştur. İnsanları etkileyemeyen bireylerin liderlik özelliklerini taşıyıp taşımadığı tartışma konusu olmuştur.

Liderlerin ve eğitimcilerin benzer amaçları vardır. İkisi de kişisel ve sosyal sorumluluklarını en iyi şekilde yerine getirmek için gayret gösterirler. Onlar, işgörenlerin düşünce ve davranışlarının en üst boyutlarını bulmaya ve bunları izleyenlerinin ve öğrencilerinin gelişimini sağlamak için kullanmaya çalışırlar (Imada ve diğerleri, 2002: 51; Akt: Tabak, 2005). Thompson (1999), ABD'de okul yöneticisi yetiştirme konusunda oluşturulan bir komisyon raporunda okul liderleri için altı temel standart belirlemiştir (Akt: Çelik, 2001). Bunlar:

- Bir öğrenme vizyonunun oluşturulmasını, uygulamasını ve paylaşılmasını kolaylaştırmak ve bu konuda öğretmenleri desteklemek,
- Destekleyici ve insan kaynaklarını geliştirici bir okul kültürü oluşturmak ve öğrencinin öğrenmesi için daha esnek öğretim programı geliştirmek,
- Okuldaki bütün kaynakları etkili öğrenme çevresinin oluşturulması doğrultusunda kullanmak,
- Toplumsal kaynakları, toplumun çok farklı ilgi ve ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kullanmak, okul ve çevreyle iş birliği kurmak,
- Davranışlarda bütünlük, dürüstlük ve etkisel tutumların bulunması,
- Geniş anlamda politik, sosyal, ekonomik, yerel ve kültürel bağlamdaki değişimleri anlamak ve bunlara uyum sağlamaktır.

Okulların etkili olmaları, yani önceden belirlenen amaçlarına ulaşabilmeleri büyük ölçüde okuldaki etkinliklerin, eğitim ve öğretim programının yürütülmesinden sorumlu olan yöneticilerin etkili olmalarına bağlıdır. Okullardaki en basit etkinlikler bile rastlantıya bırakılmayacak ve özenle planlanacak kadar önemlidir.

Okulunu amaçları doğrultusunda geliştirmek isteyen bir okul yöneticisi, etkili bir yönetim sağlayabilmek için lider olmak mecburiyetindedir. Çağdaş yönetim anlayışı ile eğitim yöneticisinin liderlik rolü ağırlık kazanmıştır. Eğer yönetici etkili olmak istiyorsa, grubun lideri olarak eylemde bulunması ve kendisini izleyenleri ikna etmesi gerekir (Kaya, 1991).

Toplumları oluşturan bireylerin büyük çoğunluğu sahip olduğu bilgi birikimini eğitim kurumları aracılığıyla elde eder ve bu bilgi birikimi ile hayata hazırlanır. Bu bilgi birikimi artıkça ve aynı zamanda bireyler kendilerine rol model belirledikleri öğretmenler aracılığı ile karakter gelişimlerini de tamamlarlar. Bireylerin gelişiminde bu denli değişime sebep olan eğitim kurumlarının işlerliğinin sağlanması ve kaliteli sonuçlar alınabilmesi için öğretmenlerin liderlik özelliklerine sahip olması gerekmektedir. Eğitim kurumları öğretmenlerin liderlik özelliklerinin belirlenmesi ve belirlenen liderlik özelliklerinin geliştirilmesi ile daha kaliteli ve verimli hale gelecektir.

Araştırmanın Amacı

Öğretmenlerin birçoğunun liderlik özelliklerine sahip olmasına rağmen bu özelliklerinin farkında olmadığından öğretmenlerin liderlik özelliklerinin belirlenmesi ve bu konuda farkındalık oluşturmak için bu araştırma yapılmıştır. Bu amaçla öğretmenlerin liderlik özelliklerine yönelik olarak aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır.

- 1- Liderlik potansiyeline sahip olduğunuzu düşünüyor musunuz? Eğer düşünüyorsanız ne tür potansiyele sahipsiniz?
- 2- Sizce liderlik bilim midir? Sanat mıdır? Neden?
- 3- Sizce lider doğulur mu? Olunur mu? Neden?
- 4- Sizce her şart, kaos ya da kriz mi kendi liderini oluşturur? Yoksa liderlik bir süreç midir?
- 5- Öğretmen ve eğitimci olarak insanları etkileyebildiğinizi düşünüyor musunuz? Eğer öyle ise hangi yönünüz veya özelliğiniz ile çevrenizdeki kişileri etkileyebiliyorsunuz?

2. YÖNTEM

Bu araştırmada, nitel araştırma metodolojisi içinde durum çalışması deseni kullanılmıştır. Durumlar çeşitli biçimlerde karşımıza çıkabilir. Bir birey, bir grup, bir ortam çalışılacak durumlara örnek oluşturabilir. Durum çalışmasında amaç, belirli bir duruma ilişkin sonuçlar ortaya koymaktır. Nitel durum çalışmasının en temel özelliği bir ya da birkaç durumun derinliğine araştırılmasıdır (Yıldırım ve şimşek, 2016). Araştırmada ele alınan durum, rretmenlerin liderlik özelliklerinin belirlenmesidir. Araştırmada yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilerek veriler elde edilmeye çalışılmıştır.

Araştırmanın alışma Grubu

Araştırmada amaçlı örnekleme yöntemi ve amaçlı örnekleme yöntemlerinden maksimum çeşitlilik rneklemesi tercih edilmiştir. Araştırma alışma grubunu 2017-2018 eğitim-rretim yılı içerisinde D. ili Y. İlçesinde bulunan 5 okulun 25 rretmeni oluşturmaktadır. Çalışma grubu oluştururken maliyet ve ulaşılabilirlik açısından kolaylığa dikkat edilmiştir. Araştırmaya katılan rretmenlerin demografik bilgileri aşağıda Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. rretmenlerin Demografik Bilgileri

K	Cinsiyeti	Branşı	Yaş aralığı
K1	K	Rehberlik	20-30
K2	E	Sosyal Bilgiler	20-30
K3	E	Teknoloji ve Tasarım	31-40
K4	E	Sosyal Bilgiler	20-30
K5	E	Bilişim Teknolojileri	31-40
K6	K	Bilişim Teknolojileri	20-30
K7	E	Coğrafya	31-40
K8	K	Biyoloji	20-30
K9	K	Biyoloji	31-40
K10	E	Türk Dili Edebiyatı	31-40
K11	E	Kimya	31-40
K12	E	Sınıf rretmeni	31-40
K13	E	Okul ncesi	20-30
K14	K	Sınıf rretmeni	31-40
K15	E	Sınıf rretmeni	41-50
K16	E	Sınıf rretmeni	20-30
K17	E	Sınıf rretmeni	20-30
K18	E	Sınıf rretmeni	20-30
K19	E	Sınıf rretmeni	20-30
K20	E	Sınıf rretmeni	51 +
K21	E	Sosyal Bilgiler	20-30
K22	K	Sınıf rretmeni	20-30
K23	K	Rehberlik	20-30
K24	E	Matematik	20-30
K25	E	Sosyal Bilgiler	41-50

Araştırmacı tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Bu form çeşitli problemler içeren 5 sorudan oluşmaktadır.

D. ili Y. İlçesinde görüşmeler yapılarak verilen bilgiler kayıt altına alınmıştır. Geliştirilen görüşme formunda bulunan sorular rretmenlere yarı yapılandırılmış görüşme tekniği esas alınarak sorulmuş ve rretmenlerin konuyla ilgili düşünceleri detaylandırılarak anlamlandırılmaya çalışılmıştır. Görüşme ve gözlem formu ile toplanan veriler betimsel analiz yoluyla yorumlanmıştır. Betimsel analizde temel amaç, elde edilen bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde okuyucuya sunmaktır (Yıldırım ve şimşek, 2016).

3. BULGULAR

Bu araştırmanın amacı, D. ili Y. ilçesinde çalışan öğretmenlerin görüşlerinin analiz ile yorumlanarak liderlik hakkındaki bilgilerini ve ilgi düzeylerini tespit etmektir. Araştırmadan elde edilen veriler, beş başlık altında sunulmuş ve yorumlanmıştır. Araştırmada öncelikle demografik sorular sorulduğu için bu sorulara cevap aranmıştır.

Araştırmanın birinci sorusu “D. ili Y. ilçesinde çalışan öğretmenlerin liderlik potansiyeline sahip olup olmadıklarını değerlendirmek, eğer liderlik potansiyeline sahip olduklarını düşünüyorlarsa ne tür potansiyele sahip olduklarını tespit etmektir. Öğretmenlerin değerlendirmeleri Tablo 2’ de sunulmuştur.

Tablo 2. Y. İlçesinde çalışan öğretmenlerin liderlik durumu ve potansiyelleri

Temalar	Kategoriler ve Görüşler	Frekans
Öğretmenlerde Liderlik Potansiyeli	Liderlik potansiyeline sahip olmadığını düşünen	17
	Liderlik potansiyeline sahip olduğunu düşünen	7
	Liderlik potansiyeline kısmen sahip olduğunu düşünen	1
Sahip olduğunuz potansiyeller nelerdir?	Bireyleri ortak hedeflere yöneltme	5
	İnsanları etkileyebilme	3
	Geniş bir ufka sahip olma	2
	İletişim becerisi	2
	Yenilikleri takip etme	1
	Düşüncelerini paylaşabilme	1
	Süreç planlama ve koordinasyon becerisi	1
	Kriz durumlarını insiyatif olarak yönetebilme	1
	Hitabet yeteneği	1

Yukarıda Tablo 2. incelendiğinde D. ili Y. ilçesinde çalışan öğretmenlerin liderlik potansiyellerine yönelik olarak,

- ❖ Liderlik potansiyeline sahip olmadığını düşünüyorum (f:17)
- ❖ Liderlik potansiyeline sahip olduğumu düşünüyorum (f:7)
- ❖ Bireyleri ortak hedeflere yöneltebiliyorum (f:5)
- ❖ İnsanları etkileyebilme kabiliyetine sahibim (f:3)

Bireyleri ortak hedeflere yöneltebilen ve insanları etkileyebilen bireylerin liderlik özelliklerini taşıdığı fikri ortaya çıkmaktadır.

Araştırmanın ikinci sorusu, liderlik bilim midir? Sanat mıdır? Neden? Sorularına verilen cevaplarını oluşturmaktadır. Verilen cevaplar, tablo 3’ te sunulmuştur.

Tablo 3. Liderlik bilim midir? Sanat mıdır? Neden?

Temalar	Kategoriler ve Görüşler	Frekans
Liderlik bilim midir? Sanat mıdır?	Liderlik bilimdir	4
	Liderlik sanattır	9
	Liderlik hem bilim hem sanattır	12
Neden?	Etkileyebilme yeteneği	3
	İnsanları yönetebilme	3
	Bilimsel verilerden yararlanma	3
	Hitabet yeteneği	2
	Doğuştan gelen bir yetenek olması	2
	Yaratıcı düşünme	1
	Kişiler arası ilişkiler	1
	Olaylara bakış açısı	1
	Somut gerçekliklere yönelik olması	1
	Uygulamaya dayalı olması	1
	Kendini geliştirmenin sürekliliği	1

Tablo 3. de incelendiğinde D. ili Y. ilçesinde çalışan öğretmenlerin liderlik durumlarıyla ilgili olarak,

- ❖ Liderlik bilimdir (f:4)
- ❖ Liderlik sanattır (f:9)
- ❖ Liderlik hem bilim hem de sanattır (f:12)
- ❖ Etkileyebilme yeteneği (f:3)
- ❖ İnsanları yönetebilme (f:3)
- ❖ Bilimsel verilerden yararlanma (f:3)

Araştırmaya katılan öğretmenler tarafından liderlik, bilimsel verilerden yararlandığı düşüncesi ile bilim; İnsanları etkileyebilme ve yönetebilme kabiliyeti gibi sebeplerden dolayı sanat olduğu düşünülmektedir.

Araştırmanın üçüncü sorusu olan; sizce lider doğudur mu? Olunur mu? Neden? Şeklinde sorulan sorulara yanıt aranmaya çalışılmıştır. D. ili Y. ilçesinde çalışan öğretmenlerin lider doğudur mu? Olunur mu? Neden? Sorularına tablo 4'te cevap verilmiştir.

Tablo 4. Lider doğulur mu? Olunur mu? Neden?

Temalar	Kategoriler ve Görüşler	Frekans
Lider doğulur mu? Olunur mu?	Lider doğulur	10
	Lider olunur	4
	Her ikisi	11
Neden?	Kişinin eğitim kalitesi	2
	Hitabet yeteneği	1
	Etkileyebilme yeteneği	1
	Kendini yetiştirme durumu	1
	Çevresel şartların etkisi	1
	Kişinin sosyo-ekonomik şartları	1
	Problemleri çözüm üretebilmesi	1
	Uygulamaya dayalı olması	1
	Doğuştan gelen bir yetenek olması	1
	Zekâ	1
	Eğitimin etkisi	1
Kriz durumlarının kendi liderini ortaya çıkarması	1	

Yukarıda Tablo 4. incelendiğinde D. ili Y. ilçesinde çalışan öğretmenlerin liderlikle ilgili ‘Sizce lider doğulur mu? Olunur mu? Neden?’ sorusuna yönelik olarak;

- ❖ Lider doğulur (f:10)
- ❖ Lider olunur(f:4)
- ❖ Lider doğulur ve sonradan kazanılan özelliklerin etkisi ile olunur (f:11)

Lider olmada doğuştan gelen özelliklerin hâkim olduğunu ve bu özelliklerin geliştirilebileceğini, ancak sonradan kazanılan özellikler ile de lider olunabileceği düşünülmektedir.

Araştırmanın dördüncü sorusu, ‘Sizce her şart, kaos ya da kriz mi kendi liderini ortaya çıkarır? Yoksa liderlik bir süreç midir? Şeklinde sorulan sorulara cevap aranmıştır. D. ili Y. ilçesinde çalışan öğretmenlerin tablo 5’ te ‘Sizce her şart, kaos ya da kriz mi kendi liderini ortaya çıkarır? Şeklinde sorulan sorulara verilen cevaplar oluşturmaktadır.

Tablo 5. Her şart kaos ya da kriz kendi liderini ortaya çıkarır mı? Yoksa liderlik süreç midir?

Temalar	Kategoriler Görüşler	Frekans
Şartlar mı lideri yaratır? Yoksa liderlik bir süreç midir?	Liderlik bir süreçtir	13
	Krizler, kaoslar sonucu lider otaya çıkarır	4
	Her ikisi	4
	Liderlerin kaos ve kriz dönemlerinde ortaya çıkması	3
	Kaos ve krizi yönetebilen kişiler olması	1
	Etkileyebilme yeteneği	1

Yukarıdaki Tablo 5. incelendiğinde D. ili Y. ilçesinde çalışan öğretmenlerin, her şart kaos ya da kriz mi kendi liderini ortaya çıkarır? Yoksa liderlik bir süreç midir? Sorusuna yönelik;

- ❖ Liderlik bir süreçtir (f:13)
- ❖ Krizler, kaoslar sonucu lider otaya çıkarır (f:4)
- ❖ Liderlik süreç olabileceği gibi her şart kaos ya da kriz kendi liderini ortaya çıkarır (f:4)

Liderlik bir süreç olduğu gibi gerektiği durumlarda her şart kaos ya da kriz kendi liderini ortaya çıkarır.

Araştırmanın beşinci sorusu, ‘Öğretmen ve eğitimci olarak insanları etkileyebildiğinizi düşünüyor musunuz? Eğer öyle ise hangi yönünüz veya özelliğiniz ile çevrenizdeki kişileri etkiliyorsunuz? Şeklinde sorulan sorulara cevap aranmıştır.

D. ili Y. ilçesinde çalışan öğretmenlerin tablo 6’ da ‘İnsanları etkileyebildiğinizi düşünüyor musunuz? Eğer öyle ise hangi yönünüz veya özelliğiniz ile çevrenizdeki kişileri etkiliyorsunuz? Şeklinde sorulan sorulara cevap aranmıştır.

Tablo 6. İnsanları etkileyebilme durumu ve etkileyebilme özelliği

Temalar	Kategoriler Görüşler	Frekans
İnsanları etkileyebilme	İnsanları etkileyebildiğimi düşünüyorum	21
	İnsanları etkileyebildiğimi düşünmüyorum	4
Etkileme yönünüz	Etkileyebilme yeteneği	4
	Etkili İletişim Kurma	4
	İnsan ilişkileri	4
	Model olmak	2
	Problemlere çözüm üretebilmesi	2
	Adaletli olmak	1
	Beden dilini kullanma	1
	Bilgi ve beceri	1
	Çözüm odaklı olmak	1
	Esprî yeteneği	1
	Farklı bakış açıları	1
	Girişimci	1
	Hitabet yeteneği	1
	İkna kabiliyeti	1
	İş birliği	1
	Karşıdaki kişiye değer verme	1
	Samimiyet	1
	Saygılı olma	1
	Uzmanlık alanı	1
Yönlendirme becerisi	1	

Yukarıda Tablo 6 incelendiğinde D. ili Y. ilçesinde çalışan öğretmenlerin, ‘İnsanları etkileyebildiğinizi düşünüyor musunuz? Eğer öyle ise hangi yönünüz veya özelliğiniz ile çevrenizdeki kişileri etkiliyorsunuz? Sorusuna yönelik olarak;

- ❖ İnsanları etkileyebildiğimi düşünüyorum (f:21)
- ❖ İnsanları etkileyebildiğimi düşünmüyorum (f:4)
- ❖ Etkileyebilme yeteneği (f:4)
- ❖ Etkili İletişim Kurma (f:4)
- ❖ İnsan ilişkileri (f:4)

İnsanları etkileyebilme ve etkili iletişim kurma yeteneğine sahip olan ve insanlarla ilişkilerini kontrol edebilen bireylerin insanları etkileyebileceği düşünülmektedir.

4.TARTIŞMA ve SONUÇ

Bu araştırmada D. ili Y. ilçesinde çalışan öğretmenlerin liderlik potansiyelleri ve sahip oldukları liderlik özelliklerine yönelik olarak aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir.

- ✓ Araştırmaya katılan öğretmenlerin büyük bir kısmı liderlik potansiyeline sahip olmadıklarını düşünmektedirler.
- ✓ Öğretmenlere göre; bireyleri ortak hedeflere yönelten, insanları etkileyebilen, geniş bir ufka ve iletişim becerisine sahip kişilerin liderlik özelliklerine sahip olduğu düşünülmektedir.

- ✓ Öğretmenler, liderliğin bilimsel verilerden yararlandığı için bilim olduğunu, insanları etkileyebilme ve yönetebilme yeteneğinden dolayı sanat olduğunu; ancak birbiriyle iç içe olması sebebiyle hem bilim hem sanat olduğunu belirtmişlerdir.
- ✓ Öğretmenler, lider doğudur, öğrenme ve çevrenin etkisiyle lider olunur, aynı zamanda lider doğudur ve sonradan kazanılan özelliklerin etkisiyle ile de lider olunur şeklinde açıkladıkları görülmektedir.
- ✓ Öğretmenler, liderlik bir süreç olduğu gibi her şart, kaos ve kriz liderlerin ortaya çıkmasında etken olduğunu ortaya koymaktadır.
- ✓ Öğretmenler büyük oranda insanları etkileyebildiklerini düşünmektedir. Öğretmenler insan ilişkileri, etkili iletişim ve etkileyebilme yeteneği gibi özelliklerin insanları etkileyebilmek için gerekli özellikler olduğunu ortaya koydukları görülmektedir
- ✓ D. İli Y. ilçesinde görev yapan öğretmenlere ilişkin olarak; öğretmenlerin liderlik özelliklerine sahip olmalarına rağmen kendilerine olan özgüvenlerinin düşük olması sebebiyle, lider olarak ortaya çıkmaktan ve liderlik davranışı sergilemekten kaçınmakta oldukları görülmektedir.
- ✓ Öğretmenlerin toplum içerisindeki konumu itibari ile kendilerine olan özgüvenlerini sağlayarak, sahip oldukları liderlik özellikleri ile liderlik davranışı sergilemelerinin uygun olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Büyüköztürk, Ş. Çakmak, E. Akgün, Ö. E. Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2009). Bilimsel araştırma yöntemleri. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Cemaloğlu, N. (2007) Okul yöneticilerinin liderlik stillerinin farklı değişkenler açısından incelenmesi. Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 5(1), 73-112
- Çelik, V. (2000). *Eğitimsel Liderlik*. Ankara: Pegem A.
- Çelik, V. (2001). Geleceğin Okul Liderleri. *2000 Yılında Türk Millî Eğitim Örgütü ve Yönetimi Ulusal Sempozyumu*. Ankara: Başkent Öğretmen Evi.
- Kaya, Y. K. (1991). *Eğitim Yönetimi: Kuram ve Türkiye'deki Uygulama*. Ankara: Bilim Yayınları.
- Tabak, A. (2005). Lider ve Takipçileri. Ankara: Asil Yayın Dağıtım.
- Yıldırım, A., Şimşek, H. (2016). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayınları.